

EXODUS

1-3

Israëls onderdrukking in Egypte en Gods
roeping van Mozes als bevrijder

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/exodus/1-3

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	De Hyksos en Israëls onderdrukking	5 min	4
2	Dwangarbeid en de Hebreeuwse vroedvrouwen	4 min	7
3	Liegen om levens te redden?	3 min	9
4	Farao beveelt de jongetjes te doden	2 min	10
5	De geboorte en redding van Mozes	4 min	11
6	Mozes wordt geadopteerd door de prinses	3 min	14
7	Mozes doodt een Egyptenaar	3 min	16
8	Mozes ontdekt zijn roeping voor Israël	3 min	18
9	Israël wijst Mozes als bevrijder af	2 min	19
10	Mozes vlucht naar Midian en trouwt	2 min	21
11	God hoort Israël en gedenkt Zijn verbond	2 min	22
12	God verschijnt in de brandende struik	4 min	24
13	Heilige grond en de brandende struik	2 min	26
14	God belooft Israël te bevrijden	5 min	27

15	Mozes' gebroken zelfvertrouwen	5 min	29
16	God openbaart Zijn Naam aan Mozes	3 min	33
17	Gods opdracht aan Mozes en de oudsten	2 min	35
18	De God van Abraham is God van levenden	2 min	36
19	Drie dagreizen de woestijn in	2 min	37
20	Israël zal Egypte niet arm verlaten	3 min	37
	Om verder te lezen		39

1

De Hyksos en Israëls onderdrukking

Exodus 1:1:

Dit nu zijn de namen van de zonen van Israël, die met Jakob naar Egypte waren gekomen. Ieder kwam er met zijn gezin:

EXODUS 1:1

Toen trad er in Egypte een nieuwe koning aan die Jozef niet had gekend. Hij zei tegen zijn volk: Zie, het volk van de Israëlieten is talrijker en machtiger dan wij. Laten wij verstandig tegen hen optreden, anders worden zij nog talrijker en sluiten zij zich bij een oorlog aan bij onze vijanden, strijden zij tegen ons en trekken zij uit het land weg. Daarom stelden de Egyptenaren opzichters over hen aan om hen met zware arbeid te onderdrukken. Zo bouwden zij voor de farao de voorraadsteden Pitom en Raämses. Maar hoe meer men hen onderdrukte, hoe talrijker zij werden en hoe meer zij zich uitbreidden. Daarom waren de Egyptenaren bevreesd voor de Israëlieten.

EXODUS 1:8-12

Ik heb in onze inleiding gezegd dat veel geleerden geloven dat de farao's die in de tijd van Jozef over Egypte regeerden, tot de Hyksos-dynastie behoorden. Dat spel je H-Y-K-S-O-S, Hyksos. Als dat zo is, waren dit Semitische mensen die Egypte waren binnengevallen en grote delen ervan hadden veroverd. Niet het hele land Egypte, maar het grootste deel van Egypte stond, denk ik, 150 jaar of langer onder het gezag van de Hyksos.

Als Jozef toevallig in die tijd naar Egypte werd gebracht — en in Gods voorzienigheid zou dat een goed moment zijn geweest om dat te laten gebeuren — dan zouden deze farao's geen inheemse Egyptenaren zijn geweest. Etnisch zouden ze nauwer verwant zijn geweest aan mensen als Jozef en Jakob, omdat ze Semitische volken zouden zijn geweest in plaats van Hamitische volken. De Egyptenaren stamden af van Cham, en Jakob stamde beslist af van Sem. Dat zou mogelijk kunnen verklaren waarom de farao Jozef zo snel een hoge positie gaf en hem en Jakob gunsten verleende, enzovoort. Het is namelijk mogelijk dat ze in de verte verwant waren via een gemeenschappelijke afstamming die terugging tot Sem.

Zoals ik heb aangegeven, bestond de achttiende dynastie uit Egyptische farao's die de Hyksos omverwierpen. Interessant genoeg zegt men dat de Hyksos degenen waren die de tweespan-strijdwagen en ook de composietboog uitvonden. Door deze oorlogswapens werd Egypte dus machtiger dan alle andere volken eromheen. Het was de geavanceerde technologie van die tijd, zoals het bezit van de atoombom dat in de Tweede Wereldoorlog zou zijn. Het was de nieuwste technologie op het gebied van oorlogvoering, en zo kon Egypte sterk worden.

Maar men zegt dat de Egyptenaren juist door het gebruik van de wapens die de Hyksos hadden ingevoerd, in staat waren in opstand te komen, die wapens tegen hen te gebruiken en hen te verdrijven. Toen ze dat eenmaal hadden gedaan, wilden de Egyptenaren ervoor zorgen dat dit nooit meer zou gebeuren. Ze wilden niet dat buitenlanders ooit nog vanuit Azië zouden binnenvallen. Daarom trokken ze eropuit en veroverden ze gebieden ver ten noorden en oosten van Egypte, om zo een buffer te vormen tussen henzelf en anderen.

Maar zoals ik in de inleiding zei, waren de Israëlieten Aziaten. Ze waren Semieten. Ze kwamen uit het Midden-Oosten. Ze waren geen Afrikanen zoals de Egyptenaren. Hun aantal nam heel snel toe in het noordoostelijke grensgebied, in de Nijldelta, en dat was de richting waaruit zulke invasies kwamen.

Het is daarom niet zo vreemd dat de Egyptenaren, die net van buitenlandse indringers waren bevrijd, naar de Israëlieten daar keken en zeiden: 'Deze mensen zouden een gevaar voor ons kunnen zijn als er opnieuw buitenlandse indringers kwamen en deze Israëlieten zich bij hen aansloten. We moeten hun geestkracht dus breken. We moeten

hun onafhankelijkheid wegnemen. We moeten hen nauwlettend in het oog houden en hen aan het werk zetten. Ledigheid is des duivels oorkussen, en als deze mensen niets te doen hebben, komen ze misschien samen met andere vijanden van ons tegen ons in opstand.'

Ze dwongen hen dus tot zware arbeid om steden voor hen te bouwen. De Israëlieten waren in die tijd niet de enigen die steden voor de Egyptenaren bouwden, al waren ze misschien wel de enigen die slaven waren. Ik weet het niet. De Egyptenaren hadden ook loonarbeiders, maar de Israëlieten werden slaven.

Het hielp niet. Het zorgde er niet voor dat hun aantal afnam, en dat was wat de farao wilde bereiken. Hij wilde niet dat hun aantal zo sterk toenam. In vers 12 staat dat hoe meer ze hen onderdrukten, hoe meer hun aantal toenam.

Vers 13:

De Egyptenaren lieten de Israëlieten met harde hand voor zich werken.

EXODUS 1:13

2

Dwangarbeid en de Hebreeuwse vroedvrouwen

Men denkt dat dit een tweede fase van de aanval op hen was. Hen om te beginnen tot slaven maken was de eerste poging om hun aantal terug te dringen. Dat werkte niet, en daarom lieten ze hen onder harde dwang dienen. Dat betekent dat ze hen harder lieten werken, hen vaker sloegen, hen strenger tuchtigden en hen zwaarder onderdrukten.

Zij maakten het leven bitter voor hen door hen zwaar werk te laten verrichten met leem en bakstenen, en door allerlei werk op het veld: al hun werk, waarmee zij hen moesten dienen, met harde hand.

EXODUS 1:14

Toen sprak de koning van Egypte met de Hebreeuwse vroedvrouwen. Dit is een derde stap die hij heeft gezet, omdat hun bevolkingsaantal nog altijd groeit. De eerste stap was hen tot slaven te maken. De tweede was om de zwaarte van hun werk te vergroten. De derde fase was de poging om de vroedvrouwen de pasgeboren Hebreeuwse jongetjes bij de geboorte te laten doden.

Bovendien zei de koning van Egypte tegen de vroedvrouwen van de Hebreeuwse vrouwen, van wie de naam van de een Sifra was en de naam van de ander Pua,

EXODUS 1:15

Toen liet de koning van Egypte de vroedvrouwen bij zich komen en vroeg hun: Waarom hebben jullie dit gedaan en de jongetjes in leven gelaten? De vroedvrouwen antwoordden de farao: Omdat Hebreeuwse vrouwen anders zijn dan Egyptische vrouwen: ze zijn sterk en bevallen al voordat de vroedvrouw bij hen is. Daarom was God goed voor de vroedvrouwen, en het volk werd steeds groter en machtiger. En omdat de vroedvrouwen onzag voor God hadden, gaf Hij hun een gezin.

Deze vroedvrouwen vormen hier een interessante toevoeging, omdat hun namen worden genoemd: Sifra en Pua. Deze namen zijn daadwerkelijk bekend uit Egyptische geschriften. Het gaat daarin niet om deze twee vrouwen, maar de namen Sifra en Pua komen talloze keren voor in oude Egyptische geschriften. Het zijn dus authentieke Egyptische namen.

Interessant is dat hun namen überhaupt worden genoemd, want de naam van de farao wordt niet genoemd. Zelfs de dochter van de farao wordt niet bij name genoemd. Sommige mensen die in de ogen van de wereld zeer hoog in aanzien staan, worden in het verslag voor ons niet eens bij name aangeduid. Maar deze vrouwen, waarschijnlijk slavinnen die vroedvrouw waren, worden bij name in herinnering gehouden omdat ze God vreesden.

Waarschijnlijk gaf God hun, zoals in vers 21 staat, een huisgezin. Dat wil zeggen dat ze de matriarchen werden van grote families, waarin ze geëerd werden als de moeders van die families en waarschijnlijk van geslachten die naar hen genoemd waren. Dat zou verklaren waarom hun namen herinnerd werden.

Wat de farao wilde dat ze deden — dit waren de twee vroedvrouwen aan wie de taak was toegewezen om de Hebreeuwse vrouwen bij de bevalling te helpen — was het volgende. Wanneer een baby geboren werd en ze konden zien dat het een jongetje was, moesten ze de baby waarschijnlijk heimelijk wurgen, zodat ze konden beweren dat hij dood geboren was. Als de vroedvrouwen openlijk bekendmaakten dat ze de baby's met opzet doodden, zou hun vermogen om dat te doen uiteraard beperkt zijn. Om te beginnen zouden mensen hen namelijk niet als vroedvrouw laten komen wanneer hun baby's geboren werden. „Deze vroedvrouw zal de baby gewoon doden.” Ze moesten het dus tamelijk heimelijk doen. Zodra ze de baby opvingen en zagen dat het een jongetje was, moesten ze hem misschien op een subtiele manier het leven benemen, hem wurgen of zoiets, en zeggen: „O, kijk toch, het arme kindje, dood geboren.”

Dat deden ze niet. Het excuus dat ze de farao gaven, was dat de baby's te snel geboren werden: „Wij komen te laat. Het is dan te laat om te beweren dat het kind dood geboren is, want de vrouwen brengen hun baby's zonder vroedvrouw ter wereld, nog voordat de vroedvrouwen er zijn.”

3

Liegen om levens te redden?

Sommige mensen denken dat de vroedvrouwen tegen de farao logen. Dit verhaal wordt soms als voorbeeld aangehaald door mensen die zeggen dat er momenten zijn waarop het met het oog op een hoger goed belangrijk is om niet de waarheid te vertellen. Heel wat christenen hebben gediscussieerd over die specifieke vraag: moet je altijd de waarheid vertellen, of moet je soms liegen om bijvoorbeeld levens te redden? Zij die ervoor zijn om af en toe te liegen om levens te redden, hebben geopperd dat de vroedvrouwen hier logen.

Maar als ze logen, logen ze om hun eigen leven te redden en niet het leven van andere mensen. Hun leugen zou namelijk niet het leven van baby's redden. Die zou alleen voorkomen dat zij gestraft werden, want ze werden ter verantwoording geroepen omdat ze niet hadden gedaan wat de farao had gezegd. Ze konden gestraft worden omdat ze niet gehoorzaamd hadden, maar ze gaven een antwoord dat waar kon zijn. De Bijbel zegt niet dat ze logen. Er staat wel dat ze de farao niet gehoorzaamden omdat ze God vreesden. Maar misschien vertelden ze de waarheid toen ze zeiden: „Deze Hebreeuwse vrouwen zijn niet zoals de verwende Egyptische vrouwen. De Egyptische vrouwen worden bediend door een leger van slaven. Ze worden slap, dik en zwak en hebben daarom meer moeite om hun kinderen ter wereld te brengen. Deze Hebreeuwse vrouwen werken hard. Het zijn hardwerkende vrouwen. Daarom zijn ze in goede conditie en brengen ze hun kinderen sneller ter wereld.”

Ik weet dat mijn vrouw heel korte bevallingen had. Het waren zware bevallingen, maar ze waren kort. Dat kwam gedeeltelijk doordat ze tijdens haar zwangerschap iedere dag tien tot dertien kilometer liep en probeerde in goede conditie te blijven. Ik weet niet of haar bevallingen daarom kort waren, maar ik denk dat dit er veel mee te maken had. Wanneer een vrouw actief en in goede conditie is, worden haar baby's over het algemeen, denk ik, gemakkelijker geboren. Niet altijd; bij iedereen kunnen zich complicaties voordoen. Maar ik denk dat het mogelijk is dat dit van hun kant geen leugen was. Misschien dikten ze het wat aan. Misschien deden ze alsof het altijd zo ging, terwijl het slechts een deel van de tijd zo ging. Maar waarschijnlijk was het waar dat de Hebreeuwse vrouwen over het algemeen sneller bevielen, omdat ze harder

werkten en lichamelijk in betere conditie waren. De vroedvrouwen kwamen daar dus mee weg. Uiteindelijk redde het de baby's niet. Het stelde alleen de strengere behandeling uit die daarna kwam. Dat stond in vers 22:

4

Farao beveelt de jongetjes te doden

Toen gebod de farao heel zijn volk: Al de zonen die geboren worden, moet u in de Nijl werpen, maar al de dochters mag u in leven laten.

EXODUS 1:22

De reden dat de meisjes in leven moesten blijven, was dat niemand in die tijd van vrouwen zou verwachten dat ze in een oorlog vochten. Als hij bang was voor de militaire kracht van de Israëlieten, zou hij het aantal mannen onder de bevolking geleidelijk willen terugbrengen. Maar de vrouwen zouden geen bedreiging vormen, en ze konden zelfs dienaressen, echtgenotes of bijvrouwen van de Egyptenaren worden. Ze wilden de meisjesbaby's dus niet doden, alleen de jongens.

Toen de ongehoorzaamheid van de vroedvrouwen er niet toe leidde dat de baby's werden gedood, zei hij blijkbaar tegen de bevolking in het algemeen:

Elke zoon die geboren wordt, moeten jullie in de rivier gooien.

Het is niet duidelijk of hij dat tegen het Joodse volk of tegen zijn eigen volk zei. Misschien gebod hij de Hebreëen: 'Gooi jullie eigen kinderen in de rivier.' Het is mogelijk dat dit zo was. Misschien maakte hij er eenvoudig een wet van: 'Jullie moeten je jongetjes te vondeling leggen en doden.'

Dit zou in andere samenlevingen niet ongehoord zijn geweest. De Romeinen legden meisjesbaby's te vondeling, omdat ze meer jongens wilden en geen meisjes wilden. Ze legden de baby's te vondeling en lieten hen op de markt achter om te sterven. In een heidens land kon zoiets gemakkelijk verplicht worden gesteld. China heeft een beleid van één baby per gezin, en als je zwanger wordt van een tweede kind, schrijft de wet

voor dat je het moet laten aborteren. Ik weet niet wat er gebeurt als je in het geheim toch doorgaat en het kind ter wereld brengt. Maar het zou me niet verbazen als op zijn minst sommige gezinnen die kleine meisjes hebben en kleine jongens willen, hen bij de geboorte doden.

Het idee dat je het leven van een kind eerbiedigt, is heel sterk een Bijbels idee, en de heidense wereld houdt daar niet noodzakelijk aan vast. Kinderen maken eenvoudig deel uit van de rijkdom van het gezin. Als mensen in die samenlevingen niet veel kleine meisjes wilden omdat die niet veel rijkdom konden binnenbrengen, wilden ze jongens. Het was niet ongebruikelijk om kleine meisjes te doden. Dat de farao de Hebreeën bij wet gebod: ‘Dood jullie jongetjes,’ zou dus beschouwd zijn als iets wat een farao kon doen. Hij deed het openlijk.

5

De geboorte en redding van Mozes

Dat betekende natuurlijk dat Mozes, die in deze tijd werd geboren, gevaar liep in de rivier te worden gegooid. Zijn broer Aäron was drie jaar ouder. Hij hoefde blijkbaar niet in de rivier te worden gegooid, omdat hij geboren was voordat de farao dit bevel uitvaardigde. Aäron werd waarschijnlijk geboren toen de vroedvrouwen verzuimden hun plicht te doen om de baby's te doden. Zo glipte hij erdoorheen en werd hij ongeveer drie jaar oud voordat de farao begon te zeggen dat pasgeboren jongetjes in de rivier moesten worden gegooid.

Mozes werd echter geboren toen dat bevel van kracht was. Toen hij geboren werd, was zijn moeder daarom verplicht hem in de rivier te gooien. Dat deed ze dus. Ze legde hem alleen in een waterdichte mand, zodat hij niet zou verdrinken. Ze zette hem in de rivier, precies zoals de koning bevolen had.

In hoofdstuk 2 staat:

Een man uit het geslacht van Levi ging en nam een dochter van Levi tot vrouw. De vrouw werd zwanger en baarde een zoon. Toen zij hem zag, dat hij mooi was, verborg zij hem drie maanden.

EXODUS 2:1-2

Hij was niet haar eerstgeborene; ze had nog twee andere kinderen. Het verhaal zelf vertelt over een oudere dochter, een oudere zus van Mozes. Later lezen we natuurlijk over Aäron, die drie jaar ouder was. Mirjam, de zus, moet minstens zes of zeven jaar ouder zijn geweest, zo niet nog ouder. Mozes was dus minstens het derde kind in dit gezin, hoewel er over hem wordt gesproken alsof hij de eerstgeborene was, alleen omdat de aandacht op hem gericht is.

Er staat dat ze hem drie maanden verborgen hield. Maar na drie maanden zijn de longen van een baby zich aan het ontwikkelen en huilt hij luid, dus kon ze hem niet langer verbergen. Daarom:

Maar toen zij hem niet langer kon verbergen, nam zij voor hem een mandje van biezen en bestreek het met asfalt en pek. Zij legde het kind daarin en zette het tussen het riet aan de oever van de Nijl.

EXODUS 2:3

Dat was vrijwel zeker papyrus. Ze smeerde het in met asfalt en pek, oftewel teer. Vervolgens staat er:

Maar toen zij hem niet langer kon verbergen, nam zij voor hem een mandje van biezen en bestreek het met asfalt en pek. Zij legde het kind daarin en zette het tussen het riet aan de oever van de Nijl. En zijn zuster ging op een afstand staan om te weten te komen wat er met hem gedaan zou worden.

EXODUS 2:3-4

De plek waar deze mand werd neergezet, kan strategisch gekozen zijn, want we lezen dat de dochter van de farao daar kwam baden. Het is heel goed mogelijk dat de moeder van Mozes, Jochebed, zoals we later ontdekken dat ze heette, dat wist. Misschien woonden ze vlakbij. Misschien hadden ze de prinses daar weleens zien baden en dachten ze: ‘Laten we dit neerzetten waar zij het kan vinden. Ze is een meisje; ze zal een hart hebben, en misschien is dit de beste hoop die we kunnen hebben.’

We weten niet of dit uitsluitend een zaak van voorzienigheid was, of dat de moeder het had gepland. Maar het is duidelijk dat het feit dat Mozes daar werd neergezet, er niet alleen toe leidde dat hij in leven bleef, maar ook dat hij terechtkwam op een plek waar hij een verheven positie in het land zou krijgen. Hij was een mooie baby. Daarom was ze er waarschijnlijk van overtuigd dat de dochter van de farao op hem gesteld zou raken en hem zou willen houden zodra ze hem zag. Dat wil zeggen, als Jochebed wist dat dit de vaste plek was waar zij kwam baden — en dat was waarschijnlijk zo — dan wist ze dat waarschijnlijk wel.

Vers 5:

6

Mozes wordt geadopteerd door de prinses

Toen daalde de dochter van de farao af om zich te wassen in de Nijl. Terwijl haar dienaressen langs de kant van de Nijl liepen, zag zij het mandje midden in het riet. Zij stuurde haar slavin om het te halen.

EXODUS 2:5

Niemand weet wie in die tijd de farao was, of wie die dochter was. Josephus noemt traditionele namen voor haar, maar hij wist niet meer dan ieder ander. We weten zelfs niet of zij een belangrijke dochter van de farao was. De farao had vrouwen en bijvrouwen. Voor zover iemand weet, kan zij gewoon een minder aanzienlijke dochter van een bijvrouw zijn geweest. We hebben geen reden om te geloven dat zij de voornaamste prinses was, maar ze was in elk geval familie van de farao. Als zij dus een baby wilde adopteren, zou dat die baby vrijwaren van het algemene bevel tegen Hebreeuwse kinderen.

Toen zij het opendeed, zag zij hem, het kind. En zie, het jongetje hilde. Zij kreeg medelijden met hem en zei: Dit is een van de Hebreeuwse kinderen. Toen zei zijn zuster tegen de dochter van de farao: Zal ik voor u een voedster uit de Hebreeuwse vrouwen gaan roepen, die dat kindje voor u de borst kan geven?

EXODUS 2:6-7

Dit is nogal vrijpostig, alsof ze zegt: „Natuurlijk ga je het kind houden.” De dochter van de farao had niet per se laten blijken dat ze dat wilde doen. Maar het meisje bracht haar op die gedachte: „Je moet het kind natuurlijk houden, dus heb je iemand nodig die het voor je zoekt? Het is duidelijk dat je dat niet zelf gaat doen.” Het is mogelijk dat de dochter van de farao dit plan zelfs doorzag, maar er toch in meeging.

De dochter van de farao zei tegen haar: Ga maar. Toen ging het meisje de moeder van het kind roepen. En de dochter van de farao zei tegen haar: Neem dit kind mee en geef het voor mij de borst. Ikzelf zal u uw loon geven. De vrouw nam het jongetje mee en gaf het de borst. En toen het jongetje groot geworden was, bracht zij hem bij de dochter van de farao, en hij werd haar tot zoon. Zij gaf hem de naam Mozes. Want, zei ze, ik heb hem uit het water getrokken.

EXODUS 2:8-10

Geleerden zijn het niet per se eens over de etymologie van de naam Mozes. Ze zegt:

Omdat ik hem uit het water heb gehaald, en daarom denken velen dat de naam afkomstig is van het Hebreeuwse woord Mosheh, dat letterlijk „eruit getrokken worden” betekent. Er zijn tegenwoordig veel Joden die Mozes heten, hoewel zij het als Moishe zouden uitspreken, wat „eruit trekken” betekent. Er is echter een Egyptisch woord, Mose, dat deel uitmaakt van de namen van sommige farao's, zoals Thoetmosis en Ahmose. Het Egyptische woord Mose betekent „kind” of „zoon”. Daarom geloven sommige geleerden dat zij hem, omdat ze Egyptisch was, een Egyptische naam zou hebben gegeven die gebaseerd was op het Egyptische woord voor „zoon”, omdat ze hem als haar zoon had aangenomen.

Al zegt ze wel:

Ik heb hem uit het water gehaald, wat duidt op een mogelijk verband met het Hebreeuwse woord. Ik weet niet hoeveel Hebreeuws de Egyptische prinses gekend zou hebben. Maar als ze in het gebied woonde dat door de Hebreeuwse slaven werd

bevolkt, kan ze het tijdens het opgroeien hebben opgepikt en een woordspeling op basis van de Hebreeuwse taal hebben gemaakt. Het is moeilijk te zeggen.

7

Mozes doodt een Egyptenaar

Nu gebeurde het in die dagen, vers 11, toen Mozes volwassen was, dat hij naar zijn broeders ging en naar hun lasten keek. Hij zag een Egyptenaar een Hebreër slaan, een van zijn broeders.

Hij keek om zich heen, en toen hij zag dat er niemand was, sloeg hij de Egyptenaar dood en verborg hij hem in het zand. En hij vertrok de volgende dag, en zie, twee Hebreeuwse mannen waren aan het vechten. Hij zei tegen de schuldige: Waarom slaat u uw naaste? Maar die zei: Wie heeft u tot leider en rechter over ons aangesteld? Zegt u dit om mij te doden, zoals u die Egyptenaar gedood hebt? Toen werd Mozes bevreesd, en hij zei: Deze zaak is beslist bekend geworden. Toen nu de farao van deze zaak hoorde, wilde hij Mozes doden, maar Mozes vluchtte voor de farao en vestigde zich in het land Midian, en zat bij een put.

EXODUS 2:12-15

Dit verhaal waarin Mozes de Egyptenaar doodt, wordt in Handelingen hoofdstuk 7 voor ons enigszins verder uitgewerkt. Ik bedoel niet dat er ten onrechte iets aan wordt toegevoegd; er worden meer bijzonderheden gegeven. Wanneer Stefanus voor het Sanhedrin predikt, staat er in Handelingen 7:20:

In die tijd werd Mozes geboren. Hij was bijzonder mooi. Hij werd drie maanden opgevoed in het huis van zijn vader.

HANDELINGEN 7:20

Er staat ook:

En Mozes werd onderwezen in alle wijsheid van de Egyptenaren en was machtig in woorden en in daden.

HANDELINGEN 7:22

Deze uitspraak van Stefanus is niet iets wat ons in Exodus wordt verteld. We lezen niets over de opleiding van Mozes of over het feit dat hij machtig was in woorden en daden.

Stefanus kan echter eenvoudig hebben afgeleid dat Mozes, omdat hij in de familie van de farao was opgevoed, het beste beschikbare onderwijs had gekregen. Dat zou een redelijke gevolgtrekking zijn. Volgens mij is dat een vrij veilige aanname. Dat Mozes machtig was in woorden en daden, is zeker niet hoe hij zichzelf zag. Bij de brandende struik zei hij dat hij moeilijk sprak en dat hij niemand was om voor de farao te verschijnen. Maar Josephus — en we weten niet welke bronnen hij naast het boek Exodus had — zei dat Mozes als volwassene de zuidelijke legers van Egypte aanvoerde. Misschien was hij dus een militair. Een geadopteerde zoon, misschien een kleinzoon van een van de bijvrouwen, zou in Egypte gewoonlijk worden opgeleid voor een militaire of bestuurlijke functie. Het kan daarom zijn dat Mozes in het leger zat. We zien zijn leiderschapskwaliteiten wanneer hij het volk Israël uitleidt. Wanneer hij in Midian tegenover de herders staat, blijkt hij stevig genoeg om hen te intimideren als zij de herderinnen lastigvallen. Toch weten we niet waar Stefanus zijn informatie vandaan had dat Mozes machtig was in woorden en daden. Als hij in Egypte inderdaad een krachtig redenaar was, wat mogelijk is, dan zei hij pas veertig jaar later dat hij moeilijk sprak. Na veertig jaar tussen schapen in plaats van mensen had hij misschien weinig gesproken en veel zelfvertrouwen verloren. Zo kan hij in de loop der jaren inderdaad moeilijker zijn gaan spreken.

8

Mozes ontdekt zijn roeping voor Israël

Maar in Handelingen 7 vers 23 staat:

Toen hij nu de leeftijd van veertig jaar bereikt had, kwam het in zijn hart op zijn broeders, de Israëlieten, te bezoeken. En toen hij iemand zag die onrecht leed, nam hij hem in bescherming en wreekte degene die mishandeld werd: hij sloeg de Egyptenaar dood.

HANDELINGEN 7:23-24

Stefanus vertelt ons dat dit gebeurde toen Mozes veertig jaar oud was. Exodus vermeldt dat niet. Exodus zegt alleen in hoofdstuk 2 vers 11:

In die dagen, toen Mozes groot geworden was en naar zijn broeders vertrok en hun dwangarbeid aanzag, gebeurde het dat hij een Egyptische man zag, die een Hebreeuwse man sloeg, een van zijn broeders.

EXODUS 2:11

Alleen dankzij Stefanus weten we dus dat Mozes toen veertig jaar oud was.

Er staat dat hij zijn broeders ging bezoeken. Mozes wist blijkbaar dat hij een Hebreeër was. Hoe wist hij dat? Hij was in zijn eerste levensjaren door zijn moeder opgevoed. Ook nadat de dochter van de farao hem had geadopteerd, gaf zijn moeder hem de borst totdat hij gespeend was. Daarna ging hij bij de dochter van de farao in het paleis wonen, maar waarschijnlijk woonde hij minstens de eerste drie jaar bij zijn eigen moeder. In Egypte werd een kind waarschijnlijk op zijn vroegst met drie jaar gespeend. Sommigen zeggen zelfs met vijf jaar. Hij zou zeker oud genoeg zijn geweest om van zijn moeder te horen en ingeprent te krijgen dat hij een Hebreeër was. Je bent een Hebreeër, net als wij slaven hier, maar jij gaat in het huis van de farao wonen. Misschien voorzag zij dat haar zoon ooit in een positie zou komen waarin hij zijn volk

kon helpen. Misschien bracht ze hem dat al bij toen hij nog een peuter of kleuter was, zoals wij zouden zeggen. Ooit word je groot en ga je je volk helpen, want wij zijn hier allemaal slaven, en jij zult een positie hebben waarin je iets kunt doen binnen het bestuur. Of zijn moeder hem dat nu had bijgebracht of God, dat weten we niet. Maar hij wist blijkbaar dat hij een Hebreëer was en geen Egyptenaar. Hij wist dat zij zijn volk waren en bekommerde zich om hen. Daarom ging hij kijken naar hun zware arbeid. Hij wilde beoordelen hoe ze werden behandeld. Het is duidelijk dat hij hun kant koos tegen de Egyptische overheersers en die Egyptenaar dood sloeg.

Dit gebeurde toen hij veertig jaar oud was. Het is mogelijk dat hij hen daarvoor nog nooit had bezocht. Het klinkt alsof hij ging kijken wat er met de Hebreërs aan de hand was. Misschien was hij tot zijn veertigste grotendeels binnen de Egyptische samenleving gebleven, ver van de werkkampen.

9

Israël wijst Mozes als bevrijder af

Maar Stefanus vertelt ons nog iets belangrijks dat we alleen uit Exodus niet zouden weten. Nadat Handelingen 7 vermeldt dat hij de Egyptenaar dood sloeg, staat er in vers 25:

En hij dacht dat zijn broeders begrijpen zouden dat God hun door zijn hand verlossing zou geven, maar zij begrepen het niet.

HANDELINGEN 7:25

Let erop dat Stefanus iets vertelt wat we niet hadden geweten als we alleen Exodus lazen. We lezen daar dat hij deze Hebreëer hielp. Dat kon eenvoudig een uiting zijn van verontwaardiging over onrecht in het algemeen. Het kon een daad van trouw aan zijn Hebreeuwse broeder tegenover de Egyptenaar zijn. Maar nergens in Exodus staat dat Mozes dit zag als een eerste stap in zijn taak om zijn volk uit de slavernij te bevrijden. Stefanus zei dat hij dacht dat zij zouden begrijpen dat hij door God was gezonden om hen te bevrijden. Dat wist hij blijkbaar toen al. Al dacht hij niet erg helder als hij meende hen te kunnen bevrijden door één Egyptische slavendrijver te doden. Volgens

mij handelde hij gewoon in een opwelling. Hij nam aan dat de Hebreërs, als zij wisten wat hij gedaan had, hem gunstig gezind zouden zijn. Ze konden immers zeggen: nu hebben we een pleitbezorger in het bestuur. We hebben iemand die uiteindelijk onze bevrijder zou kunnen zijn. Maar dat begrepen zij niet.

Toen hij de volgende dag twee Hebreëen die met elkaar aan het vechten waren daarop aansprak, zei degene die ongelijk had:

Maar die zei: Wie heeft u tot leider en rechter over ons aangesteld? Zegt u dit om mij te doden, zoals u die Egyptenaar gedood hebt? Toen werd Mozes bevreesd, en hij zei: Deze zaak is beslist bekend geworden.

EXODUS 2:14

Mozes had voordat hij de Egyptenaar doodde beide kanten op gekeken om te zien of niemand toekeek, maar iemand keek wel degelijk toe. We weten niet wie, maar hij was gezien. Toen de Hebreëen hoorden dat een Egyptische functionaris naar hen toe was gekomen en een van hen tegen een Egyptische opzichter had beschermd, en die opzichter zelfs had gedood, zou dat nieuws zich natuurlijk door het kamp verspreiden. Het zou algemeen bekend worden en iets zijn waar ze allemaal over spraken. Uiteindelijk zou het nieuws ook buiten het kamp terechtkomen. De farao hoorde het via de wandelgangen en kwam erachter dat Mozes het had gedaan. Daarom probeerde hij Mozes te doden.

10

Mozes vlucht naar Midian en trouwt

Mozes vluchtte en kwam in Midian. Hij ging bij een put zitten. In vers 16 staat:

De priester van Midian had zeven dochters. Zij kwamen om water te putten en vulden de drinkbakken om het kleinvee van hun vader te drinken te geven. Toen kwamen de herders en joegen hen weg, maar Mozes stond op, verlost hen en gaf hun kudde te drinken.

EXODUS 2:16-17

De herders kunnen jonge jongens zijn geweest. Het was niet ongebruikelijk dat gezinnen hun jonge jongens de schapen lieten hoeden en hun jonge meisjes eropuit stuurden om water te halen. Maar water halen was een heel karwei. Het is mogelijk dat deze herders wachtten tot de meisjes het water hadden geput, het vervolgens van hen afpakten en hen bij de putten wegjoegen. Maar ze hadden niet gerekend op deze man, deze Egyptenaar zoals zij hem zagen, die het voor de meisjes opnam in plaats van voor de jongens. Mozes joeg de herders weg en hielp de meisjes water te putten, maar daarna liet hij hen naar huis gaan.

Er staat:

Toen zij bij hun vader Rehuel kwamen, zei hij: Waarom zijn jullie vandaag zo snel teruggekomen? Zij zeiden: Een Egyptische man heeft ons gered uit de hand van de herders. Hij heeft ook overvloedig water voor ons geput en de kudde te drinken gegeven. Hij zei tegen zijn dochters: Waar is hij? Waarom hebben jullie die man daar achtergelaten? Roep hem om de maaltijd te komen gebruiken. Mozes stemde erin toe bij de man te blijven wonen. En hij gaf zijn dochter Zippora aan Mozes. Zij baarde een zoon, en hij noemde hem Gersom, want, zei hij, ik ben een vreemdeling geworden in een vreemd land.

EXODUS 2:18-22

Gersom betekent letterlijk 'een vreemdeling daar'.

11

God hoort Israël en gedenkt Zijn verbond

Het gebeurde vele dagen daarna, toen de koning van Egypte gestorven was, dat de Israëlieten zuchtten en het uitschreeuwden vanwege de slavenarbeid. En hun hulpgeroep vanwege de slavenarbeid steeg omhoog tot God.

EXODUS 2:23

De farao die had geprobeerd Mozes te doden, was nu dood, maar de omstandigheden werden er niet beter op. De nieuwe farao besloot blijkbaar zijn overwicht op de Israëlieten te blijven uitbuiten en hen hard te laten werken.

Toen hoorde God hun gekerm, en God dacht aan Zijn verbond met Abraham, met Izak en met Jakob. En God zag naar de Israëlieten om en ontfermde Zich over hen.

EXODUS 2:24-25

Mozes is nu getrouwd met een Midianitische vrouw. De Midianieten waren enigszins verwant aan de Joden, als je ver genoeg teruggaat tot Abraham, want Midian was een van de zonen van Abraham bij Ketura, zijn bijvrouw. Zoals Ismaël een zoon van Abraham en een halfbroer van Izak was, zo was Midian dat ook. Midian was een halfbroer van Izak. De Joden stamden af van Izak en de Midianieten van Midian, dus ze hadden deels dezelfde wortels.

Maar als we de geschiedenis van de Midianieten en de Israëlieten overzien, waren de Midianieten over het algemeen zeer vijandig tegenover hen. Op een later tijdstip veroverden de Midianieten het land Israël nadat de Israëlieten zich daar hadden gevestigd, en onderdrukten hen zwaar. Gideon stond op met driehonderd man en verdreef dertigduizend Midianieten uit het land.

De Midianieten stonden over het algemeen vijandig tegenover Israël. Daarom is het niet waarschijnlijk dat een latere generatie, als zij dit boek als fictie had geschreven, Midian zou hebben aangewezen als de plaats waar Mozes vriendschap en onderdak vond en in het huwelijk trad. Latere generaties Joden zouden de Midianieten namelijk niet erg gunstig gezind zijn geweest. Maar dit is een waargebeurd verhaal, en daarom vertelt het de dingen zoals ze zijn. Mozes woont te midden van het volk van Midian. Hun grondgebied lag in wat nu Saoedi-Arabië is.

12

God verschijnt in de brandende struik

In hoofdstuk 3 is de slechte farao dood, maar de nieuwe farao is ook niet goed, en de onderdrukking van de Israëlieten gaat door. Ze roepen tot God, en Hij hoort hen en besluit iets voor hen te doen. Hoofdstuk 3 vertelt ons hoe God daadwerkelijk in beweging komt om iets voor hen te doen, en Mozes zal de man zijn die Hij daarvoor in beweging brengt.

En Mozes hoedde het kleinvee van zijn schoonvader Jethro, de priester van Midian. Hij dreef het kleinvee tot voorbij de woestijn, en hij kwam bij de berg van God, de Horeb.

EXODUS 3:1

Merk op dat de naam van de man eerder als Rehuel werd gegeven. Hier wordt hij Jethro genoemd. Elders in de Schrift wordt hij ook Raguël genoemd. De man had blijkbaar meerdere namen, wat in Bijbelse tijden niet zo ongewoon was. Mensen hadden meerdere namen.

Dat deze de berg van God wordt genoemd, betekent óf dat de Arabieren hem al als een heilige berg beschouwden binnen de godsdienst die ze destijds aanhingen, óf, zoals volgens mij de meeste geleerden zouden denken, dat hij proleptisch de berg van God wordt genoemd. Dat betekent dat het destijds niet werkelijk de berg van God was, maar dat hij in de latere herinnering van de Israëlieten de berg van God was. Het was de berg waar God de Tien Geboden gaf. En dus noemt Mozes hem de berg van God vanuit het latere tijdstip waarop hij dit schrijft. Dat heet een proleptische verwijzing. We hebben geen reden om aan te nemen dat het noodzakelijkerwijs toen al een heilige berg van de heidenen was.

En de Engel van Jahweh verscheen aan hem in een vuurvlam vanuit het midden van een struik. Hij keek, en zie, de struik brandde in het vuur, maar de struik werd niet verteerd. Toen zei Mozes:

En de Engel van de HEERE verscheen hem in een vuurvlam uit het midden van een doornstruik. Hij keek toe, en zie, de doornstruik brandde in het vuur, maar de doornstruik werd niet verteerd. Mozes zei: Laat ik nu naar dat indrukwekkende verschijnsel gaan kijken, waarom de doornstruik niet verbrandt.

EXODUS 3:2-3

Ons wordt verteld dat dit branden in de struik, dit vuur in de struik, de Engel van Jahweh was, Die daar in die gedaante verscheen. En dan wordt ons verteld dat Jahweh zag dat Mozes opzijging om te kijken, en dat God hem vanuit het midden van de struik riep. Vanaf dat moment is het gesprek tussen Mozes en God.

Hier wordt de Engel van Jahweh vereenzelvigd met God. Ook in verscheidene andere verhalen in het Oude Testament lezen we over de Engel van Jahweh, en vervolgens wordt vanaf dat moment gezegd dat het gesprek van de Engel het gesprek van God is. Dat geldt ook voor de verschijning van God aan Hagar. Het was de Engel van Jahweh Die aan Hagar verscheen, maar naarmate het gesprek verderging, stond er:

De Heer zei tegen haar, en:

Ze zei, en:

De Heer zei, enzovoort. De uitdrukking 'de Engel van Jahweh' wordt dus door elkaar gebruikt met Jahweh Zelf.

Veel christenen geloven dat de Engel van Jahweh een verschijning van Christus vóór Zijn menswording is, wat we een christofanie zouden noemen, of natuurlijk een theofanie, een verschijning van God. Het is in elk geval een theofanie. Het is God Die verschijnt. Of het de tweede Persoon van de Godheid is, zoals christenen vaak zouden

zeggen, of niet, kunnen we eigenlijk niet weten, omdat de Bijbel het niet zegt. Maar het is heel goed mogelijk. In elk geval is het gesprek tussen de Engel van de Heere en Mozes in werkelijkheid een gesprek tussen God en Mozes.

13

Heilige grond en de brandende struik

Jahweh zag dus dat hij opzijging om te kijken, en God riep hem vanuit het midden van de struik en zei:

Mozes, Mozes!

En hij zei:

Hier ben ik.

En Hij zei:

Toen de HEERE zag dat hij ging kijken, riep God tot hem uit het midden van de doornstruik en zei: Mozes, Mozes! Hij zei: Zie, hier ben ik! En Hij zei: Kom hier niet dichterbij. Doe uw schoenen van uw voeten, want de plaats waarop u staat, is heilige grond. Hij zei verder: Ik ben de God van uw vader, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob. En Mozes bedekte zijn gezicht, want hij was bevreesd God aan te kijken.

EXODUS 3:4-6

Hij zei:

Ik ben de God van je vader, de God van Abraham, de God van Isaak en de God van Jakob.

En Mozes verborg zijn gezicht, want hij was bang om God aan te kijken.

Ik heb niet gezegd wat de symboliek van de brandende struik zou kunnen zijn. Dat wordt ons niet verteld. Het Nieuwe Testament vertelt het ons niet, en het Oude Testament vertelt het ons niet. Waarom verscheen God in deze gedaante van een struik die brandt, maar niet wordt verteerd? Ik neem aan dat één theorie die misschien enigszins aannemelijk is, zou zijn dat de struik Israël voorstelt, en dat het vuur in de struik het lijden zou kunnen voorstellen dat ze ondergaan. Ze bevinden zich in de oven van verdrukking. Maar hoewel je zou verwachten dat zo'n verdrukking hen vernietigt, gebeurt dat niet. In werkelijkheid vermenigvuldigen ze zich. Terwijl ze verdrukt worden, nemen ze in aantal toe, en dus verteert het branden hen niet.

Het is mogelijk dat dit de impliciete boodschap van de brandende struik was. Hij brandt, maar hij brandt niet op. Hij wordt niet verteerd. Hij wordt niet vernietigd. Dat zou een zinnebeeld van Israël kunnen zijn, hoewel velen menen dat het een zinnebeeld van God Zelf is, natuurlijk, als een verterend vuur. Hier verteert Hij echter niets. Er wordt niets verteerd. Je kunt dus kiezen uit verschillende theorieën over waarom God juist de brandende struik gebruikte.

14

God belooft Israël te bevrijden

Vers 7:

De HEERE zei: Ik heb duidelijk de onderdrukking van Mijn volk, dat in Egypte is, gezien en heb hun geschreeuw om hulp vanwege hun slavendrijvers gehoord. Voorzeker, Ik ken hun leed. Daarom ben Ik neergekomen om het volk te redden uit de hand van de Egyptenaren en het uit dit land te leiden naar een goed en ruim land, naar een land dat overvloedt van melk en honing, naar het gebied van de Kanaänieten, de Hethieten, de Amorieten, de Ferezieten, de Hevieten en de Jebusieten.

EXODUS 3:7-8

Hij begon ermee Mozes in vers 6 te vertellen dat Hij de God van Abraham, Izak en Jakob was, en Hij verwachtte dat Mozes wist wie die mannen waren. Hij verwacht ook dat onze lezers dat weten. Het veronderstelt de verhalen in Genesis, en het zou er kennelijk op wijzen dat Mozes, hoewel hij als Egyptenaar was opgevoed, iets wist over wie zijn voorouders waren.

We weten niet hoeveel invloed zijn moeder Jochebed mogelijk nog op hem heeft gehad nadat hij gespeend was en in het huis van de farao ging wonen. Het is mogelijk dat de dochter van de farao zijn moeder toestond hem zelfs tijdens zijn kinderjaren te bezoeken. Misschien heeft ze hem iets verteld over deze geschiedenis van Abraham, Izak en Jakob. Het is moeilijk te zeggen, maar kennelijk wist Mozes wie die mensen waren. En hij wist beslist van de onderdrukking van de Israëlieten door de Egyptenaren, want hij had die gezien en had eerder zelfs geprobeerd tussenbeide te komen.

Hoeveel hij van het beloofde land wist, weten we niet, maar misschien had zijn moeder hem daar ook over verteld. Bedenk dat hij waarschijnlijk op driejarige leeftijd het huis van zijn moeder verliet, dus er waren grenzen aan wat ze hem tegen die tijd verteld kon hebben. Maar als ze daarna contact met hem bleef houden, wat niet ondenkbaar is — de dochter van de farao leek heel gemakkelijk aan dit alles mee te werken en leek welwillend te zijn — heeft ze Jochebed misschien geregeld de gelegenheid gegeven om Mozes verder te onderwijzen. Dan wist hij misschien zelfs van het land, het beloofde land, waar ze op dat moment al minstens twee eeuwen niet meer waren geweest.

Het wordt een land genoemd dat overvloedt van melk en honing. Wat dat natuurlijk betekent, is dat er veel weidegrond en veel bloeiende planten zijn, want melk komt van koeien en honing van bijen. Er wordt in feite gezegd dat deze landbouwproducten in het land overvloedig aanwezig zijn, omdat het een zeer groen, bloemrijk en welvarend land is.

Hij noemt de Kanaänieten, de Hethieten, de Amorieten, de Ferezieten, de Hevieten en de Jebusieten. Hier worden zes verschillende volken genoemd. In andere opsommingen staan er meer of minder. Wanneer God over het beloofde land spreekt, noemt Hij een aantal van de stammen en volken die daar woonden en die uit hun bezit

verdreven moesten worden. Ik geloof dat er in totaal zeven waren waarvan na de inname van het land werd gezegd dat ze vóór de Israëlieten uit verdreven waren. Maar de termen Hethieten, Kanaänieten en Amorieten worden soms bijna door elkaar gebruikt. De Ferezieten worden in enkele andere opsommingen genoemd, maar het is niet bekend wie ze waren. De Ferezieten en de Hevieten zijn uit geen enkele buiten-Bijbelse bron bekend. De Jebusieten waren de mensen die in Jeruzalem woonden. Dat was hun hoofdstad, totdat David die vele jaren later veroverde.

Nu dan, zie, het geschreeuw om hulp van de Israëlieten is tot Mij gekomen. En Ik heb ook de onderdrukking gezien waarmee de Egyptenaren hen onderdrukken. Nu dan, ga op weg. Ik zal u naar de farao zenden, en u zult Mijn volk, de Israëlieten, uit Egypte leiden.

EXODUS 3:9-10

En Hij zei: Voorzeker, Ik zal met u zijn, en dit zal voor u het teken zijn dat Ik u gezonden heb: Als u het volk uit Egypte geleid hebt, zult u God dienen op deze berg.

EXODUS 3:12

Deze berg lag behoorlijk ver van Egypte. Het idee dat al die slaven helemaal uit Egypte naar die berg gebracht zouden worden, betekende dat het een teken zou zijn dat God een wonder had gedaan. Dus zegt Hij: dat is het teken. De dag zal komen dat jij en alle Israëlieten hier bij deze berg zullen zijn, waar Ik nu bij jou ben, en Mij zullen aanbidden. Dat is een garantie.

15

Mozes' gebroken zelfvertrouwen

Mozes was nog steeds niet overtuigd. Maar kijk eens hoe Mozes hierop reageert. Veertig jaar eerder — want hij was nu, zo blijkt, tachtig — had hij zichzelf gezien als de toekomstige bevrijder van zijn volk uit Egypte. Stefanus zegt in zijn toespraak dat

Mozes daarom die Egyptenaar doodde. Hij zag zichzelf in die rol, als de bevrijder van zijn volk. Maar nu beslist niet meer. Zelfs wanneer God Zelf verschijnt en hoorbaar tot hem spreekt, is hij nog steeds niet overtuigd.

Hoewel Mozes in zijn vroegere jaren, zoals Stefanus zei, machtig in woorden en daden was, ziet hij zichzelf nu niet meer zo. Hij heeft geen zelfvertrouwen. Hij ziet zichzelf niet als een leider. Hij zegt:

Wie ben ik?

We leven in een tijd waarin veel nadruk wordt gelegd op zelfwaardering en op het idee dat mensen meer zelfwaardering nodig hebben. Maar toen Mozes veertig jaar oud was, had hij genoeg zelfwaardering. Hij zag zichzelf als de aangewezen man voor deze taak. Hij zag zichzelf als degene met de juiste positie, de juiste vaardigheden en de juiste bloedlijn. Hij was de man die het volk zou bevrijden.

Maar nu, op tachtigjarige leeftijd, ziet hij zichzelf niet meer zo. Hij is herder geweest. Bedenk dat elke herder een gruwel is voor de Egyptenaren. Hij was als Egyptenaar opgevoed. In Genesis staat:

dan moet u zeggen: Uw dienaren zijn altijd veehouders geweest, van onze jeugd af aan tot nu toe, zowel wij als onze vaders. Dan zult u in de landstreek Gosen mogen wonen, want elke herder van kleinvee is voor de Egyptenaren een gruwel.

GENESIS 46:34

Hij was opgegroeid aan het hof van de farao, in de hoogste kringen van de Egyptische samenleving. En nu heeft hij veertig jaar lang gedaan wat Egyptenaren gruwelijk vinden: gewoon voor schapen zorgen.

Hij is niet machtig in woorden geweest. Waarschijnlijk had hij niemand om mee te praten behalve de schapen en zijn vrouw. Ik weet niet hoeveel tijd hij thuis doorbracht, wanneer hij voortdurend met de schapen op de heuvels was. Hij was dus

werkelijk een man die al zijn zelfvertrouwen had verloren. Misschien moest hij daarom die veertig jaar op die manier doorbrengen. God wilde werken met een man die geen enkel zelfvertrouwen had.

Hoezeer zelfvertrouwen, zelfwaardering enzovoort in onze seculiere wereld ook als waardevol worden beschouwd, ik denk dat God niet met Mozes kon werken voordat Mozes daarvan af was, voordat hij van zijn zelfvertrouwen en zelfwaardering af was. Zo was het ook toen Hij de hele nacht met Jakob worstelde. Jakob was een man met veel slimheid en kracht, en met de natuurlijke talenten om in allerlei situaties te onderhandelen en goede overeenkomsten voor zichzelf te sluiten. Hij zorgde behoorlijk goed voor zichzelf. Toen worstelde God met hem en maakte hem kreupel. Op dat moment werd hij Israël.

Vaak moet God een sterke man breken voordat Hij hem kan gebruiken. Hij moet hem van zijn zelfvertrouwen afbrengen. Paulus zei dat hem een doorn in zijn vlees was gegeven om te voorkomen dat hij zich bovenmate zou verheffen. In 2 Korinthe 12 zei Paulus:

Om te voorkomen dat ik mij bovenmate zou verheffen, werd mij een doorn in het vlees gegeven, een engel van satan om mij te slaan. Driemaal heb ik de Heere gevraagd die van mij weg te nemen. Maar Hij zei tegen mij: Mijn kracht wordt in zwakheid volbracht. Wanneer ik zwak ben, dan ben ik sterk.

2 KORINTHE 12:7-10

En dus wil God dat mensen aan het einde van zichzelf komen. Blijkbaar duurde het bij Mozes ongeveer even lang om op dat punt te komen als het hem had gekost om op veertigjarige leeftijd het punt van zelfvertrouwen te bereiken waarop hij toen stond. En dus moest hij wat zijn ego betreft helemaal terug naar de gezindheid van een eenvoudige, nederige herder.

Toen God tegen die tijd zei: „Oké, jij bent de man”, antwoordde Mozes:

Mozes zei echter tegen God: Wie ben ik, dat ik naar de farao zou gaan en de Israëlieten uit Egypte zou leiden?

EXODUS 3:11

Met andere woorden: waarom zou de farao naar mij luisteren? Ik ruik naar schapen. Ik bekleed geen positie meer in Egypte. Die heb ik veertig jaar geleden opgegeven. De farao van wie ik een kleinzoon was, is dood. Ik heb geen enkele status in Egypte. Ik kan niet goed praten. Ik ruik niet lekker. Ik ben een oude man. Wie ben ik dat de farao naar mij zou luisteren?

En God zei:

Voorzeker, Ik zal met u zijn.

EXODUS 3:12

Dat is waar christenen werkelijk over moeten nadenken: niet „Wie ben ik?” en ook niet hoe we ons gevoel van eigenwaarde kunnen opbouwen en onszelf ervan kunnen overtuigen dat we in huis hebben wat nodig is om te doen wat God ook maar wil dat we doen. Het gaat niet om ons. Het gaat erom Wie er met je is, niet om wie jij bent. Hij zei:

En Hij zei: Voorzeker, Ik zal met u zijn, en dit zal voor u het teken zijn dat Ik u gezonden heb: Als u het volk uit Egypte geleid hebt, zult u God dienen op deze berg.

EXODUS 3:12

16

God openbaart Zijn Naam aan Mozes

Vers 13: Toen bleef Mozes bezwaar maken. Hij zei tegen God:

En Mozes zei tegen God: Zie, wanneer ik bij de Israëlieten kom en tegen hen zeg: De God van uw vaders heeft mij naar u toe gezonden, en zij mij zeggen: Wat is Zijn Naam? Wat moet ik dan tegen hen zeggen?

EXODUS 3:13

En God zei tegen Mozes:

Ik ben die Ik ben.

En Hij zei:

En God zei tegen Mozes: IK BEN DIE IK BEN. Ook zei Hij: Dit moet u tegen de Israëlieten zeggen: IK BEN heeft mij naar u toe gezonden.

EXODUS 3:14

De eerste vraag van Mozes was: „Wie ben ik?” En God zei niet wie Mozes was. Hij zei:

Ik zal bij je zijn.

Toen zei Mozes: „Nou, Wie bent U? Wat is Uw Naam? Ik denk niet dat ik U ken. En de kinderen van Israël zullen mij naar Uw Naam vragen. Dus Wie bent U? U zult met mij zijn, maar welke God bent U eigenlijk?” En God zegt:

Ik ben die Ik ben.

Nu is dit een raadselachtig antwoord. In het Hebreeuws vormt deze uitspraak, „Ik ben die Ik ben”, de oorsprong van de Naam Yahweh. De Naam Yahweh is eigenlijk wat wij het tetragrammaton noemen, het tetragram. Het bestaat uit vier Hebreeuwse

medeklinkers die, als je de juiste klinkers toevoegt, de vocalisatie Yahweh opleveren, of Yehovah of Jehovah, afhankelijk van hoe je de J- of Y-klank en de V- of W-klank uitspreekt. Maar waar het om gaat, is dat de medeklinkers verband houden met het Hebreeuwse woord „zijn”.

Vertalers hebben het op verschillende manieren vertaald. Veel vertalers denken dat het vertaald zou moeten worden als „Ik zal zijn Die Ik zal zijn” in plaats van „Ik ben Die Ik ben”. Maar dat is moeilijk te zeggen, omdat het werkelijk lastig te vertalen is.

Wat God blijkbaar zegt, is dit: „Ik besta vanuit Mijzelf. Ik ben wat Ik ben. Er is niets waarmee je Mij kunt vergelijken. Er is niets zoals Mij, en Ik ben gewoon wat Ik ben. Ik ben de Enige Die zo is.” Kijk, ik ben wat er van mij gemaakt is. God heeft mij gemaakt tot wat ik ben. Of ik ben wat mijn samenleving of mijn ouders mij door hun invloed hebben laten worden. Maar God is gewoon van nature wat Hij is. Hij bestaat vanuit Zichzelf. Waarom Hij ervoor koos Zichzelf met die Naam bekend te maken, weet ik niet, want het is duidelijk een beschrijvende Naam, maar hij wordt behandeld als een eigennaam.

En dus zegt Hij in vers 15:

Toen zei God verder tegen Mozes: Dit moet u tegen de Israëlieten zeggen: De HEERE, de God van uw vaders, de God van Abraham, de God van Izak en de God van Jakob, heeft mij naar u toe gezonden. Dit is voor eeuwig Mijn Naam, dit is Mijn Naam ter gedachtenis, van generatie op generatie.

EXODUS 3:15

17

Gods opdracht aan Mozes en de oudsten

Ga, verzamel de oudsten van Israël en zeg tegen hen: De HEERE, de God van uw vaders, is aan mij verschenen, de God van Abraham, Izak en Jakob. Hij zei: Ik heb zeker naar u omgezien en naar wat u in Egypte wordt aangedaan. Daarom heb Ik gezegd: Ik zal u uit de onderdrukking van Egypte leiden naar het land van de Kanaänieten, de Hethieten, de Amorieten, de Ferezieten, de Hevieten en de Jebusieten, naar het land dat overvloedig van melk en honing.

EXODUS 3:16-17

Dan zullen zij naar uw stem luisteren, en u zult gaan, u en de oudsten van Israël, naar de koning van Egypte, en u moet tegen hem zeggen: De HEERE, de God van de Hebreëen, is naar ons toe gekomen. Nu dan, laat ons toch drie dagreizen ver de woestijn intrekken, opdat wij de HEERE, onze God, offers brengen. Maar Ik weet dat de koning van Egypte u niet zal laten gaan, ook niet door een sterke hand. Daarom zal Ik Mijn hand uitstrekken en Egypte treffen met al Mijn wonderen die Ik te midden daarvan doen zal. Daarna zal hij u laten gaan. En Ik zal dit volk genade geven in de ogen van de Egyptenaren. En het zal gebeuren dat u, als u weggaat, niet met lege handen gaat. Elke vrouw moet aan haar buurvrouw en aan haar huisgenote zilveren en gouden voorwerpen vragen, en kleren, die u uw zonen en dochters te dragen moet geven. Zo zult u Egypte beroven.

EXODUS 3:18-22

18

De God van Abraham is God van levenden

God noemt Zichzelf hier verschillende keren de God van Abraham, Izak en Jakob. Jezus maakt daar een punt van wanneer Hij in een confrontatie met de Sadduceeën verwickeld is. De Sadduceeën geloofden niet in leven na de dood. Ze geloofden niet dat de geestelijke ziel na de dood voortleeft, en ook niet in de opstanding. Ze kwamen zelfs naar Hem toe om te proberen Hem met een vraag over de opstanding klem te zetten. Nadat Hij hun een afdoend antwoord had gegeven, meer dan afdoend, keerde Hij Zich vervolgens tegen hen en zei:

En wat de opstanding van de doden betreft, hebt u niet gelezen wat door God tot u gesproken is, toen Hij zei: Ik ben de God van Abraham en de God van Izak en de God van Jakob? God is niet een God van doden, maar van levenden.

MATTHEÛS 22:31-32

Hij verwijst naar deze ontmoeting hier. Toen zei Hij:

God is niet de God van de doden, maar van de levenden.

Wat bedoelt Hij daarmee? Ten tijde van deze ontmoeting waren Abraham, Izak en Jakob al lang geleden gestorven. Ze waren al heel lang dood, en toch zei God dat Hij nog steeds hun God is. Hij is nog steeds de God van mannen die al eeuwen dood zijn. Wat Jezus zegt, is dat deze mannen kennelijk een toekomst hebben. Kennelijk leven ze voort. God is niet de God van dode mensen. Abraham, Izak en Jakob waren op dat moment ogenschijnlijk dood, maar als God hun God was, moesten ze ergens leven. Ze zijn per slot van rekening niet dood. Niet volledig, niet in elke betekenis van het woord dood. En zo gebruikte Jezus dit feit als bewijs dat deze mannen werkelijk na de dood voortleven.

19

Drie dagreizen de woestijn in

De Heere zegt tegen Mozes dat hij de oudsten van Israël mee moet nemen, voor de farao moet verschijnen en moet vragen of ze drie dagreizen de woestijn in mogen trekken om God te aanbidden. Sommige mensen hebben hier moeite mee gehad, omdat het duidelijk niet de bedoeling was om drie dagen weg te gaan, maar om voorgoed te vertrekken. Sommigen menen dat God Mozes ertoe brengt de farao te misleiden, alsof hij zegt: „We gaan drie dagen weg, maar we komen terug, dus geef ons gewoon toestemming om te gaan.”

Aan de andere kant zeggen sommige geleerden dat drie dagreizen genoeg zouden zijn geweest om buiten het belangrijkste rechtsgebied van Egypte te komen en voldoende voorsprong op de Egyptenaren te krijgen om voorgoed te ontsnappen. Dat moest zo worden begrepen. Hij zegt niet: „Laat ons drie dagen weggaan, en dan komen we terug”, maar: „Geef ons drie dagen verlof, een voorsprong van drie dagen, en dan zijn we hier weg en vertrokken. We komen niet terug.”

Het is niet helemaal duidelijk hoe de farao dit begreep. Maar als hij hun drie dagen gaf, zouden ze daarmee een flinke voorsprong op de Egyptenaren krijgen. Volgens mij begonnen de Egyptenaren hen tenslotte de dag na hun vertrek te achtervolgen, als ik me niet vergis. Toch kostte het hun tijd om hen in te halen, en het scheelde niet veel of dat was hun niet gelukt. Ze haalden hen namelijk pas in toen ze bijna klaar waren om de Rode Zee over te steken. Drie dagreizen zouden dus misschien opgevat kunnen worden als genoeg tijd om buiten je bereik te komen, zodat we vrij zijn en voorgoed van hier weg kunnen gaan.

20

Israël zal Egypte niet arm verlaten

God zegt dat Hij Egypte met allerlei wonderen zal treffen. Daarmee bedoelt Hij Zijn plagen, waarover we in de latere hoofdstukken zullen lezen. Maar Hij zegt in vers 21:

Ik ga ervoor zorgen dat de Egyptenaren dit volk goedgezind zijn.

Niet de farao, maar het Egyptische volk in het algemeen.

Dat zou een punt van zorg zijn. Ze waren slaven. Ze bezaten geen enkel eigendom. Wat heeft het voor zin om hen allemaal de woestijn in te brengen zonder bezittingen, zonder extra kleren, zonder geld en zonder voedsel? En Hij zegt:

En Ik zal dit volk genade geven in de ogen van de Egyptenaren. En het zal gebeuren dat u, als u weggaat, niet met lege handen gaat. Elke vrouw moet aan haar buurvrouw en aan haar huisgenote zilveren en gouden voorwerpen vragen, en kleren, die u uw zonen en dochters te dragen moet geven. Zo zult u Egypte beroven.

EXODUS 3:21-22

Ten minste een deel van het zilver en goud dat hun gegeven werd, werd later gebruikt om de tabernakel en het meubilair van de tabernakel te maken, waarvoor veel zilver en goud nodig was. Het idee hier zou zijn dat de Egyptenaren blij zouden zijn om van Israël af te komen tegen de tijd dat God met hen klaar was. Tegen de tijd dat de plagen waren uitgewoed, wenste het Egyptische volk al lang dat de farao hen zou laten gaan, maar het hart van de farao was hard. Zelfs de raadgevers van de farao adviseerden hem na verschillende plagen om het volk te laten gaan, maar zijn hart was verhard. Het volk van Egypte onderging dus langdurige kwelling vanwege de hardheid van het hart van hun heerser.

Tegen de tijd dat Israël vertrok, wist het volk dat het door Israël kwam. Ze waren blij hen te zien vertrekken. 'Laat deze mensen gaan, zodat we niet langer door hun God gekweld worden.' En dus gaf het Egyptische volk Israël maar al te graag wat het wilde. 'Ga gewoon weg. Neem het maar. Neem het en vertrek. Doe ons een plezier.'

De Israëlieten vertrokken dus behoorlijk rijk, met spullen die hun gegeven waren. Veel daarvan werd later, denk ik, aan God gewijd en gebruikt voor de inrichting van de tabernakel.

We zitten nog steeds midden in het gesprek tussen Mozes en God. Mozes zal nog een paar bezwaren aanvoeren, maar God laat hem er niet onderuit komen. Uiteindelijk zal hij dus toch moeten gaan. Ik zal het je maar vast vertellen, voor het geval je niet vooruitgelezen hebt: Mozes gaat uiteindelijk. Maar op dit moment verzet hij zich nog steeds, en we zullen zien hoe hij zich blijft verzetten.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- Exodus 1:1
- Exodus 1:8-12
- Exodus 1:13
- Exodus 1:14
- Exodus 1:15
- Exodus 1:22
- Exodus 2:1-2
- Exodus 2:3
- Exodus 2:3-4
- Exodus 2:5
- Exodus 2:6-7
- Exodus 2:8-10
- Exodus 2:12-15
- Handelingen 7:20
- Handelingen 7:22
- Handelingen 7:23-24
- Exodus 2:11
- Handelingen 7:25
- Exodus 2:14
- Exodus 2:16-17
- Exodus 2:18-22
- Exodus 2:23
- Exodus 2:24-25
- Exodus 3:1

- Exodus 3:2-3
- Exodus 3:4-6
- Exodus 3:7-8
- Exodus 3:9-10
- Exodus 3:12
- Genesis 46:34
- 2 Korinthe 12:7-10
- Exodus 3:11
- Exodus 3:13
- Exodus 3:14
- Exodus 3:15
- Exodus 3:16-17
- Exodus 3:18-22
- Mattheüs 22:31-32
- Exodus 3:21-22

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.